

ორმაგი გვარის ბრუნებისათვის

ორმაგს ვეძახით გვარს, რომელიც ორი გვარის შეერთებისაგან წარმოდგება და ერთ პირს აღნიშნავს. მაგალითად: გოლენიშჩევ-კუტუზოვი, კვეზერელ-კობაძე და სხვა. ამისგან უნდა გავარჩიოთ ისეთი შემთხვევა, როდესაც უკავშიროდ შეერთებული ორი გვარი ორ სხვადასხვა პირს აღნიშნავს. მაგალითად, **მარქს-ენგელსის** თხზულებანი, **თევზაძე-ჯიქიას** სახელმძღვანელო და სხვა.

ორმაგი გვარის ტარება ქართველებში ძველად იშვიათი იყო. ასეთი გვარი შეიძლებოდა წარმომდგარიყო სხვადასხვა გზით, სხვათა შორის, გვარისა და ფსევდონიმის შეერთებითაც: **არადელ-იშხნელი**, **სუმბათაშვილ-იუჟინი** და სხვა. ამჟამად ორმაგი გვარი ხშირია და იგი უფრო გათხოვილ ქალთა აღსანიშნავად იხმარება. პირველად დასახელებული გვარი ქალის მამისაა, მეორე — ქალის ქმრისა. მაგალითად, თუ აბაშიძის ქალი ცოლად გაჰყვა წერეთელს, ეს ქალი შეიძლება იყოს **აბაშიძე-წერეთელი**. „შეიძლება“-მეთქი, რადგანაც, თუ მან თავისი გვარი არ გამოიცვალა, აბაშიძედვე დარჩება, ხოლო, თუ ქმრის გვარზე გადავიდა, წერეთელი გახდება. ორსავე შემთხვევაში მას ერთი გვარი ექნება. აქ კი გვავიწყობს ორმაგი გვარი, რაც ხშირად გვხვდება გაზეთების სამგლოვიარო განცხადებებში: **ლორია-გოგიტიძე**, **ულენტ-ჯინორია**, **გაბუნია-კალატოზიშვილი**, **ჭურჭელაურ-ყურაშვილი** და სხვა. მე-19 საუკუნეში ასეთ შემთხვევაში მეორე გვარი ნათესაობით ბრუნვაში დაისმოდა, მაგალითად, **გაბუნია-ცაგარლისა**, რაც ამჟამად არ არის მიღებული.

როგორ ვაბრუნოთ ორმაგი გვარი? გვარი გრამატიკაში სახელად ითვლება და ისევე იბრუნვის, როგორც სხვა სახელები. ორმაგ გვარს ქართული ენა ისე ეპყრობა, როგორც უ-და-კავშიროდ შეერთებულ ორ საზოგადოს ან საკუთარ სახელს, როგორიც არის ამ ტიპის კომპოზიციები: **სახლ-კარი**, **თავ-ფეხი**, **ტყე-ველი**, **ფშავ-ხევსურეთი**, **რაჭა-ლეჩხუმი**, **ქართლ-კახეთი** და სხვა. ასეთ კომპოზიციებში პირველი ნა-

წილი ფუძის სახით არის წარმოდგენილი და უბრუნველია, იბრუნვის მხოლოდ მეორე ნაწილი. თუ პირველი სახელის ფუძე ხმოვანზე თავდება, იგი გარეგნულად იგივეა, რაც სახელობითი: მიწა-წყალი, რაჭა-ლეჩხუმი, ციხე-ქალაქი, ერწო-თიანეთი, ბროსე-ჩუბინაშვილი და მისთანანი. როცა მათ ვაბრუნებთ, პირველი უცვლელია, მეორე კი იცვლება, და, რადგან ხმოვანზე გათავებული ფუძე სახელობითი ბრუნვის ფორმასა ჰგავს, შეიძლება ვისმე იგი სახელობითის ფორმად ეჩვენოს და თქვას: რაკი ასე ვაბრუნებთ: ერწო-თიანეთი, ერწო-თიანეთმა, ერწო-თიანეთს, ერწო-თიანეთისა და სხვა, ერწო სახელობითში დგასო. არა, იგი ამ შემთხვევაში ფუძეა, როგორც ამას გვიჩვენებს თანხმოვანზე გათავებული სახელი, თუ იგი კომპოზიტის პირველ ნაწილშია: თავი, მაგრამ თავ-ფეხი; ფშავი, მაგრამ ფშავ-ხევსურეთი და სხვა.

ორმაგი გვარიც ბრუნებისას იმავე წესს ემორჩილება: ხმოვანზე უთავდება ფუძე თუ თანხმოვანზე, სულ ერთია, პირველი გვარი ყოველთვის ფუძის სახით იქნება წარმოდგენილი: აბაშიძე-წერეთელი, აბაშიძე-წერეთელმა, აბაშიძე-წერეთელს, აბაშიძე-წერეთლისა და სხვა; არადელ-იშხნელი, არადელ-იშხნელმა, არადელ-იშხნელს, არადელ-იშხნელისა და სხვა. ქართული წარმოშობის ორმაგი გვარი რუსულში უბრუნველია, ოღონდ როგორღაც დამკვიდრდა, რომ პირველი გვარი არა ფუძის სახით იყოს, არამედ ქართული სახელობითისა: Арадели-Ишхнели, აჯობებდა, რა თქმა უნდა, Арадел-Ишхнели, მაგრამ ეს ქართულ ენას არ ეხება. ქართულში კი ქართული ენის წესი უნდა იყოს დაცული: კვეზერელ-კოპაძე, კვეზერელ-კოპაძის, კვეზერელ-კოპაძეს, კვეზერელ-კოპაძემ და სხვა. თუ ვიტყვით და დავწერთ ასე: არადელი-იშხნელი, კვეზერელი-კოპაძე, ეს ნიშნავს, რომ უნებურად არაქართულ ფორმას ვიხმართ.

რომ შევაბრუნოთ ზემორე მოყვანილი ორმაგი გვარები, გვექნება იშხნელ-არადელი, კოპაძე-კვეზერელი. ბრუნებისას აქაც პირველი უცვლელი დარჩება, მეორე კი ბრუნვის ნიშნებს მიიღებს.

რუსული გვარი Голенищев ქართულად იქნება გოლენიშიჩევი, ე. ი. სახელობითში მას დაერთვის ი, მაგრამ, თუ იგი ორმაგი გვარის პირველ ნაწილად გახდა, ი საჭირო აღარ იქნება: გოლენიშიჩევი-კუტუზოვი (და არა გოლენიშიჩევი-კუტუზოვი). ამგვარივეა აგრეთვე დონდუკოვი-კორსაკოვი, ვორონცოვი-დაშკოვი და სხვა. ზოგი ვერ არჩევს და რევს ერთმანეთში ამ ორი ენის თავისებურებას და გაუგებრობა ორმაგი გვარის ბრუნების საკითხში სწორედ აქედან მოდის. გაუგებრობა ნაწილობრივ შეიძლება ხმოვანზე გათავებული ქართული გვარების ზეგავლენის ბრალიც იყოს.

მგავსი ვითარებაა, სხვათა შორის, ორი გეოგრაფიული სახელის უ-და-კავშიროდ შეერთების შემთხვევაშიც. ვამბობთ: ანანურ-ფასანაურის გზაზე, ხაშურ-სურამის ლიანდაგზე, ცივ-გომბორის მიმართულებით, იორ-ალაზნის შესართავთან და მისთანანი. რკინიგზის მატარებლების დასახელებაც ამგვარადვე უნდა იყოს: მატარებელი თბილის-მოსკოვი, თბილის-ბათუმი, თბილის-როსტოვი, თბილის-ხაშური, თბილის-თელავი, თბილის-ცხინვალი, თბილის-ქუთაისი და სხვა. იგივეა შებრუნებითაც: მატარებელი მოსკოვ-თბილისი, ქუთაის-თბილისი, ერევან-თბილისი და სხვა. რუსულად კი იხზე გათავებული ქართული სახელები პირველ ნაწილშიც ყველგან შეინახავს ინს: Поезд Тбилиси-Москва, Тбилиси-Ереван და სხვა.